

Ilona Vilcāne

VOKĀLIŠMA ĪPATNĪBU LOKALIZĀCIJAS SAISTĪBA AR KULTŪRVĒSTURISKAJĀM ROBEŽĀM RUDZĀTU IZLOKSNĒ

Darbs balstīts plašākā autores pētījumā, kas 2015. gadā LU aizstāvēts kā maģistra darbs „Rudzātu izloksne un tās izveides kultūrvēsturiskie apstākļi”. Raksta mērķis ir noskaidrot, vai kultūrvēsturiskās robežas, kas šķērsoja Rudzātu⁴³⁷ izloksnes teritoriju līdz tās apvienošanai vienā pagastā 1925. gadā, ir ietekmējušas izloksnes izveidi un vai mūsdienās tas atspoguļojas fonētiskajā materiālā – izloksnes vokālismā. Secināts, ka atsevišķām fonētiskām parādībām nosacīta robeža novelkama aptuveni gar Ošas upi.

Atslēgas vārdi: Rudzāti⁴³⁷, izloksne, vokālisms, kultūrvēsture, Ošas upe, robežas.

VOWEL PECULIARITIES ASSOCIATED WITH CULTUROHISTORICAL BOUNDARIES IN THE RUDZĀTI SUBDIALECT

This article expands upon the findings of the paper presented at the 8th International Conference of Latgalistics. The study is based more generally upon the author's study that forms the basis of the Master's thesis "The culturohistorical circumstances of the development of the Rudzāti subdialect".

The Rudzāti⁴³⁷ subdialect is spoken in contemporary Līvāni municipality in the parish of Rudzāti, and also in section Z of Rožupe parish. The neighboring subdialect ZR is Atašiene⁴³², ZA – Stirniene⁴³³, A – Preiļi⁴³⁹, D – Vārkava⁴³⁸, bet R – Līvāni⁴³⁶ (see Figure 1).

As documented by the publication "Atlas of Latvian Subdialects: Phonetics" (LVDA), as well as in Rūķe's map of Latgalian isoglosses, parallel vowel forms to standard literary Latvian or isoglosses crossing subdialects are found within the area of the Rudzāti subdialect.

Since geographic, economic or political circumstances have differentiated groups of people (In Latvia, the largest factor in the development of dialects has been the allocation of territory to different manor estates, Rudzīte 2005: 15), the aim of the research is to clarify which culturohistorical boundaries crossed the territory of the Rudzāti dialect until it became a single parish in 1925, which neighboring dialects influenced its development, and whether this is reflected in contemporary phonetic material, especially in the dialect's vowel sounds.

In order to fulfill this goal, the following tasks were undertaken: 1) analysis of 18th–20th century historical sources, in order to gather information about the

<http://dx.doi.org/10.17770/latg2015.7.1216>

settlement's administrative affiliation, property owners, and the Roman Catholic church, paying attention to population migration, other religious denominations and contacts with neighboring groups; 2) collection and analysis of sociolinguistic information on the dialectical expressions and recorded audio material of speakers, in order to find matches to the vowels and diphthongs of standard Latvian; 3) on the basis of the obtained vowel shift results, finding the correlations between detected localized distinctions in vowel sounds and culturohistorical boundaries within the territory, as well as with migration.

Interviews conducted for the 2010–2012 ESF project “Their nest, their land – Latvian rural population development strategy and cultural change” were used in the research (ESF 2010–2012). Three Rudzāti speakers from the ZA subdialect area were also interviewed (Speaker interviews, 2015).

The Rudzāti parish was formed in the 1920s by the consolidation of the outskirts of four pre-existing parishes – Stirniene, Preiļi, Vārkava, and Līvāni. Similarly, a combination of the rural populations of three pre-existing congregations (Stirniene, Preiļi, and Līvāni) also formed the Rudzāti Catholic Church. Taking an analytical approach to the historical sources would lead to the conclusion that until 1925, there was no unifying factor among the Latvian population in this territory that might have contributed to the creation of a homogenous dialect. However, in fact, exactly the opposite is true – there are the outskirts of a different, larger administrative unit as well as the edges of the Roman Catholic congregation in the A and D areas of the subdialect areas Z and ZR, but contacts between neighboring inhabitants was otherwise small.

The most important factor in the analysis of the characteristics of the Rudzāti⁴³⁷ dialect was the gathering of the most accurate sociolinguistic information possible about the speakers. It was especially important to discern the places of birth and current residence of the speakers, in order to detect peculiarities in the “endpoints” of the Rudzāti⁴³⁷ dialect and isolate these. For this reason, it was also important to query the place of birth of speakers' parents. Attention was also paid to each speaker's religious confession and denomination. The Ošas river was used as a conditional boundary line during analysis of speaker material, because this was the boundary between the counties of Rēzekne and Daugavpils during the Russian Imperial period, and speakers of the dialect were grouped according to which side of the river their place of residence was located.

In the study, correlations to the vowels and diphthongs of standard Latvian were analyzed in the Rudzāti dialect in addition to vowel deletions, reductions and insertions in the final syllables. Special attention was paid to instances in which vowel and diphthong shifts indicated the possibility of intersections with isoglosses. Such differences were found in shifts of the standard Latvian vowels *e*, *ā*, *ē*, *ū* and the diphthong *ei*.

On the left bank of the Ošas river, the *e* of standard Latvian was pronounced as *e > ɛ*, while the right bank was more characterized by a shift of *e > e // ɛ*.

Analysis of the corresponding vowel to the standard Latvian $\bar{a}$ showed that on the right bank of the river, an $\bar{a} > oa//ua$ shift was more used, while. This was especially noticeable in pronunciations of the word „māsa” (‘sister’). Speakers on this side also exhibited the $\bar{o}$ and $\bar{o}$ sounds characteristic of the Līvāni dialect. On the left bank of the river, a stable $\bar{a} > uo$ shift was visible.

*Analysis of shifts in the vowel $\bar{e}$ establish the Ošas river as the boundary which divides a shift of every $\bar{e} >$ on the right bank, and the same shift on the left bank, but only if the next syllable is *e*. Otherwise, an $\bar{e} > ie$ shift occurs. The diphthong-izing tendency of the left bank is also apparent in words where a syllable containing $\bar{e}$ is followed by a syllable containing *e* (e. g. „mēness” ‘moon’, „ķēve” ‘mare’) (see Tables 1 and 2).*

Shifts of $\bar{u}$ are noticeable in an isogloss that demarcates a $\bar{u} > yu$ shift on the right bank of the river and a $\bar{u} > eu$ shift on the left bank (see Table 3).

*A variation in pronunciation of the word „meita” (‘daughter’) demonstrating an $ei > e_i // ei$ shift is apparent in the speech of those born on the right side of the river. Those born on the left side of the river demonstrate an $ei > e_i$ shift. The formation tendencies of or exact boundary between these shifts are not possible to discern, similarly to instances of narrowing of the vowel *e*; however, those born on the right coast of the Ošas river use a narrower *e* than those on the left coast.*

The examination of vowel shifts in spoken language of the Rudzāti₄₃₇ subdialect suggests the conclusion that it is not possible to speak of a homogenous subdialect, and that although most vowel and diphthong shifts are shared between speakers, some phenomena are effectively divided by the Ošas river, which once divided the counties of Daugavpils and Rēzekne. This means that the location of this territory in one administrative unit (Rudzāti parish) from 1925 to 1949 was not long enough to homogenize the linguistic differences between the banks of the Ošas river. Therefore, it can be said that hundreds of years of lasting culturohistorical processes have contributed to the fact that a unified Rudzāti dialect has failed to develop.

Keywords: Rudzāti₄₃₇, subdialect, vocalism, culture and history, Oša river, boundaries.

Ievads

Darbs balstīts plašākā autores pētījumā, kas 2015. gadā LU Humanitāro zinātņu fakultātē aizstāvēts kā maģistra darbs „Rudzātu izloksne un tās izveides kultūrvēsturiskie apstākļi”.

Rudzātu₄₃₇ izloksnē runā mūsdienu Līvānu novada Rudzātu pagastā, kā arī Līvānu novada Rožupes pagasta Z daļā. Kaimiņu izloksne ZR ir Atašiene₄₃₂, ZA – Stirniene₄₃₃, A – Preiļi₄₃₉, D – Vārkava₄₃₈, bet R – Līvāni₄₃₆ (sk. 1. karti).

Šī izloksne līdz šim padziļināti nav analizēta, lai gan savos darbos faktus par to ir sniegusi Velta Rūķe, Antons Braidaks u. c. Gan izdevumā „Latviešu valodas dialektu atlants: fonētika” (LVDA), gan V. Rūķes Latgales izoglosu kartēs (Rūķe

1939) vairākos gadījumos Rudzātu izloksnē ir fiksētas latviešu literārās valodas patskaņu atbilstmju paralēlformas vai izloksni šķērsojošas izoglosas.

Tā kā izloksnes ir radušās īpašu ģeogrāfisku, ekonomisku vai politisku apstākļu nošķirtās ļaužu grupās (*Latvijā lielākā loma izloksnes izveidē tiek piešķirta muižu teritorijām*, Rudzīte 2005: 15), pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai kultūrvēsturiskās robežas, kas šķērsoja Rudzātu izloksnes teritoriju līdz tās apvienošanai vienā pagastā 1925. gadā, ir ietekmējušas izloksnes izveidi un vai mūsdienās tas atspoguļojas fonētiskajā materiālā – izloksnes vokālismā.

Pētījums ir starpdisciplinārs, un tā uzdevumi ir: 1) izanalizējot 18.–20. gs. sākuma vēstures avotus, noskaidrot Rudzātu⁴³⁷ teritorijas apdzīvoto vietu administratīvo piederību, īpašniekus, kā arī Romas katoļu draudzes, pievēršot uzmanību arī iedzīvotāju migrācijai, konfesijām un savstarpējiem kontaktiem; 2) apkopot un izanalizēt sociolingvistisko informāciju par izloksnes teicējiem un viņu ierunāto audio materiālu, lai fiksētu latviešu literārās valodas patskaņu un divskaņu atbilstmes; 3) balstoties iegūtajos patskaņu un divskaņu atbilstmju rezultātos, noskaidrot korelāciju starp konstatēto vokālisma īpatnību lokalizāciju un teritorijas kultūrvēsturiskajām robežām un iedzīvotāju migrāciju.

Nozīmīgākie pētījumā analizētie vēstures avoti ir Rēzeknes pilsētas un apriņķa zemju apraksts, kas tika sastādīti 1784. gada ģenerālmērīšanas laikā (Beržgo 1943), 1785. gada divverstu ģenerālmērīšanas kartes (Планы 1784–1785), 1840. gada Ignācija Holovinska Mogiļovas arhidiecēzes draudžu un tajās ietilpstošo apdzīvoto vietu saraksts (Hołowinski 1850), 19. gs. vidus Krievijas impērijas trīsverstu militāri topogrāfiskā karte (Капра 1846–1863), 1897. gada Krievijas pirmās modernās tautas skaitīšanas aizpildītās aptaujas lapas (LVVA), 1906. gada Vitebskas guberņas apdzīvoto vietu saraksts (Списокъ 1906). Darbā izmantots 2010.–2012. gadu ESF projektā „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes – Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas“ (ESF 2010–2012) veikto interviju audio materiāls, kas ietver arī sociolingvistisko informāciju par visiem 20 teicējiem. Tā kā 2010.–2012. gadu projekta laikā netika aptverta visa izloksnes teritorija, papildus atlasīti, apciemoti un intervēti trīs Rudzātu⁴³⁷ teicēji, kas ir ne tikai dzimuši, bet arī joprojām dzīvo izloksnes ZA daļā (Teicēju ieraksti 2015).

Rudzātu⁴³⁷ teritoriju šķērsojošas kultūrvēsturiskās robežas

Pētījumā analizētas 62 mūsdienās pastāvošas Rudzātu⁴³⁷ apdzīvotas vietas, kas atrodamas 1998. gada (Turlajs, Milliņš 1998) un (vai) 2007. gada sarakstā (LC) (sk. 1. karti.).

1. karte. *Rudzātu izloksnes apdzīvotās vietas. Kartes pamatā ESF 2010–2012 vajadzībām tapušais paraugs*

Map 1: *Settlements of the Rudzāti subdialect. The model made for ESF 2010–2012 is used on the basis of the map*

Rudzātu izloksnes teritorija sakrīt ar 1939. gada Rudzātu pagastu, kas tika izveidots 20. gs. 20. gados, apvienojot Stirnienes, Preiļu, Vārkavas un Līvānu pagastu nomales. Rudzātu Romas katoļu draudze tika izveidota 1915. gadā, apvienojot Stirnienes, Preiļu un Līvānu draudžu nomales (Būmanis 2003: 39; Čakuls 1997: 233, 340, 390, 475).

Analizētie vēstures avoti liecina, ka Krievijas impērijas laika Rēzeknes apriņķa Stirnienes pagasta daļa, kas pamatā sakrīt ar izloksnes teritorijas Ošas labo krastu, ir bijusi salīdzinoši vienmērīgāk un arī senāk apdzīvota – 7 no mūsdienās reģistrētajām apdzīvotajām vietām ir pastāvējušas jau vismaz no 18. gs. beigām un tās visas tajā laikā bija Varakļānu Borhu īpašums (Beržgo 1943: 230). 20. gs. sākumā gandrīz visas mūsdienās pastāvošās šī krasta apdzīvotās vietas ir piederējušas Stirnienes pagasta Rudzātu lauku sabiedrībai (*сельское общество*, Спiсокъ 1906: 365). Līdzīgi visu šo uzskaitīto apdzīvoto vietu katoļu ticības iedzīvotāji līdz 1915. gadam piederēja Stirnienes Romas katoļu draudzei (Hołowinski 1850: 28; Спiсокъ 1906: 365; Čakuls 1997: 390). Tātad Rudzātu izloksnes Z un ZR daļas, kas attiecas uz

Ošas labo krastu, iedzīvotājus līdz Rudzātu pagasta izveidei savā starpā saistīja viena lauku sabiedrība, līdz tam muiža, taču kā lielāks un nozīmīgāks centrs iezīmējas Stirniene, kur atradās baznīca un pagasta centrs.

Daugavpils apriņķī ietilpstošā izloksnes teritorija 18. gs. beigās bija salīdzinoši mazāk apdzīvota un piederēja Preiļu un Vārkavas Borhiem (Brežgo 1943: 90–92). 1785. gada kartē šajā Rudzātu izloksnes daļā galvenokārt fiksēti neapdzīvoti meži un purvi (Планы 1784–1785), līdzīga, maz mainījies situācija fiksēta arī 19. gs. vidus kartē (Карта 1846–1863). 19. gs. un 20. gs. sākuma avoti liecina, ka šajā Rudzātu izloksnes teritorijā bija neviendabīga apdzīvoto vietu administratīvā (LVVA-107: 471–477; LVVA-89: 390–416; LVVA-96: 1–267; LVVA-97: 516–702; LVVA-84: 122–374; Список 1906: 99, 123, 131–134) un arī draudžu piederība (Hołowinski 1850: 21, 22, 24; Čakuls 1997: 233, 340, 475). Bija gan lieli privātpašumi, kuros pamatā saimniekoja nomnieki, gan arī nelieli zemnieku īpašumi, kā arī veselas trīs lauku sabiedrības – Preiļu pagasta Eleonorvīles (vairums katoļticīgo piederēja Preiļu Romas katoļu draudzei), Līvānu pagasta Līvānu (iedzīvotāji pierakstīti Līvānu draudzē), Vārkavas pagasta Rožupes (Vārkavas, vēlāk Līvānu un Vanagu draudze).

1897. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka arī iedzīvotāju migrācija starp šīm četrām daļām 19. gs. beigās bija vāji izteikta (LVVA-107: 471–477; LVVA-180: 144–165, 492–562; LVVA-89: 390–416; LVVA-96: 1–267; LVVA-97: 516–702; LVVA-84: 122–374). Tautas skaitīšanas dati sniedz arī informāciju, ka tajās apdzīvotajās vietās, kas neietilpa lauku sabiedrībās (parasti tie bija *zastenoki*), šajā laikā pamatā dzīvoja ienācēji no citiem pagastiem un lauku sabiedrībām. Var redzēt, ka tieši Rudzātu⁴³⁷ Ošas kreisajā krastā īpaši daudz bija šo ienācēju apdzīvoto vietu, kas varētu būt skaidrojams arī ar to, ka vēl gadsimta vidus kartes liecina, ka liela daļa šīs teritorijas tajā laikā bija neapdzīvota (Kapra 1846–1863).

Tātad Rudzātu⁴³⁷ izloksnes teritorijas kultūrvēsture liecina, ka laikā līdz 1925. gadam nepastāvēja šīs teritorijas latviešu tautības iedzīvotājus vienojoši apstākļi, kas varētu būt veicinājuši viendabīgas izloksnes izveidi. Tieši pretēji – analizējamās izloksnes teritorijas Z un ZR, A un D daļas atradās citu, lielāku administratīvu vienību un arī Romas katoļu draudžu nomalēs, bet savstarpējie iedzīvotāju kontakti bija maz izteikti.

Sociolingvistiskās informācijas apkopojums par teicējiem

Pētījumā izmantota 23 Rudzātu izloksnes teritorijā dzimušu teicēju sniegtā informācija (17 sievietes un 6 vīrieši). Lielākā daļa teicēju ir vecākās paaudzes pārstāvji – virs 60 gadiem, kas varētu nozīmēt, ka viņu valodā vislabāk ir saglabājušās izloksnes īpatnības.

Analizējot Rudzātu izloksnes īpatnības, būtiski bija apkopot pēc iespējas precīzāku sociolingvistisko informāciju par teicējiem. Īpaši svarīgi apzināt teicēju dzimšanas un dzīves vietu, lai varētu precizēt katra Rudzātu izloksnes „gala” īpatnības un tās nošķirt, jo arī dzīvesvietas maiņa izloksnes robežās var ietekmēt valodas īpatnības. Tāpat būtiski precizēt teicēju vecāku dzimšanas vietu, lai noteiktu kādu vēl izloksni

teicēji ir dzirdējuši bērnbā – laikā, kad veidojās viņu valoda. Uzmanība pievēršama arī teicēju konfesijai, jo, kā iepriekš konstatējusi gan Antoņina Reķēna (Reķēna 1998: 6), gan Edmunds Trumpa (Trumpa 2012: 60), Latgalē pastāvējušas luterticīgo ienācēju salas, kurās saglabātas atsevišķas izcelsmes izloknes īpatnības.

Kā tika konstatēts, izanalizējot teritorijas kultūrvēsturi, par stabilāko uzskatāma aprīņķu robeža, kas Krievijas impērijas laikā lielākajā izloknes teritorijā pa Ošas upi nošķīra Rudzātu izloknes Z un ZR daļu, kas ietilpa Rēzeknes aprīņķī, no A un D daļas, kas ietilpa Daugavpils aprīņķī. Tāpēc, analizējot teicēju materiālu, kā nosacīta robeža tika izmantota Ošas upe un teicēji grupēti pēc tā, kurā upes krastā atrodas viņu dzimšanas vieta – 8 aptaujātie teicēji ir no Ošas labā krasta un 15 no kreisā krasta.

Tikai 6 no aptaujātajiem teicējiem uzskatāmi par Rudzātu izloknes runātājiem vismaz divās paaudzēs – tas ir – abi vecāki ir dzimuši izloknes robežās tajā pašā upes krastā, un arī paši dzīves laikā nav uz ilgu laiku mainījuši dzīvesvietu. Līdz ar to vislabāk Rudzātu izloknes Ošas labā krasta valodas īpatnības var tikt saklausītas teicēju 43¹⁹³³, 45¹⁹⁴², 49¹⁹⁶² runā, savukārt Ošas kreisā krasta – teicēju 57¹⁹⁴¹, 59¹⁹³⁶, 64¹⁹³⁰ runā. Vairums teicēju ir katoļi, bet 3 luterticīgie – 44¹⁹³², kas dzimis Liuzinīkos, un Tūmeņos dzimušās un dzīvojošās teicējas 229¹⁹⁵³ un 228¹⁹²⁴.

Vairumam teicēju viens no vecākiem dzimis ārpus Rudzātu izloknes teritorijas, tāpēc šo teicēju runā var saklausīt arī citu izlokšņu īpatnības.

Vokālisma analīzes rezultāti

Pētījumā analizētas latviešu literārās valodas īso patskaņu *a, e, u, i*, garo patskaņu *ā, ē, ū, ī*, un divskaņu *ai, au, ie, ei, uo, ui* atbilsmes Rudzātu⁴³⁷ izloksnē, kā arī patskaņu atmešana, reducēšana un iespraudumi gala zilbēs. Patskaņi *o, ō* mantotos vārdos sastopami tikai latviešu valodas izloksnēs (Rudzīte 1993: 143), tāpēc to dialektālās atbilsmes netiek analizētas. Īpaša uzmanība pievērsta gadījumiem, kad latviešu literārās valodas patskaņiem un divskaņiem teicēji lieto atšķirīgas atbilsmes.

Rezultātā konstatētās latviešu literārās valodas patskaņu un divskaņu atbilsmes var grupēt šādi: 1) atbilsmes visu teicēju runā sakrīt; 2) atbilsmēs pastāv atšķirības, kuras to mazskaitlīguma dēļ nevar sistematizēt, vai ko ierunājuši tikai daži teicēji; 3) atšķirības atbilsmēs var norādīt uz iespējamām izloksni šķērsojošām izoglosām. Turpmāk rakstā tiks aprakstīta trešā atbilsmju grupa.

Patskaņa *e* atbilsmes

Uzsvērtā zilbē infinitīvos *tecēt, redzēt* pamatā teicēji *e > ɛ*, lai gan teicējas 45¹⁹⁴², 49¹⁹⁶², kam arī abi vecāki dzimuši Rudzātu izloknes šajā pašā Ošas krastā, šajā pozīcijā izmanto *ɛ* vai *e*. LVDA 26. kartē (LVDA: 216) Rudzātu^ɕ izloksnē norādīts *e > ɛ* pārveidojums, kaimiņizloksnēs – Līvānu un Atašienes – *e > e//ɛ*.

Verbu *derēt, drebēt, peldēt* tagadnes 3. personas formās *e* teicēju runā pārveidots atšķirīgi. Taču var konstatēt, ka ZR daļas teicējas pamatā tomēr lieto pusplato vai pat šauro *e*. Atlasot tikai to teicēju atbilsmes, kam arī abi vecāki ir vietējie, var vērot

tendenci, ka, līdzīgi kā vārdos *tecēt, redzēt*, labajā krastā $e > e // \underline{e}$, savukārt kreisajā $e > \underline{e}$. Kaimiņizloksnēs $\underline{e}$ lietojums vārdā *dreb* fiksēts Līvānu izloksnē, savukārt *peld* – Līvānu un Stirnienes. Atašienes izloksnē tiek izmantotas citas leksēmas: *ġeld; trīs; maudojās* (LVDA: 220, 221, 222, 58, 59, 60).

Arī vietniekvārdā *es* vērojama e atbilstmju dažādība – vairums Ošas labā krastā teicēju lieto šauru e vai $\underline{e}$, lai gan divas teicējas $e > \underline{e}$. Ošas kreisā krasta 9 teicēji $e > \underline{e}$, kas dažiem robežojas ar a skaņu, izņēmums šajā upes krastā ir tikai abas luterticīgās Tūmeņu teicējas 229¹⁹⁵³ un 228¹⁹²⁴, kas $e > \underline{e}$. LVDA 42. kartē (LVDA: 232) Rudzātu izloksnē vārdā *es* norādīts $e > \underline{e}$ pārveidojums.

Tātad Ošas labā krasta teicēju $e > e // \underline{e}$ šajos vārdos ir tuvāks Līvānu, kā arī mazākā mērā Atašienes un Stirnienes izloksnes atbilstmēm, kamēr Ošas kreisā krasta teicēji pamatā $e > \underline{e}$, kas tuvāks Vārkavas un Preiļu izloksnēs raksturīgajam šīs skaņas pārveidojumam.

Patskaņa $\bar{a}$ atbilstmes

Rudzātu izloksnes teicēju runā vērojamas atšķirības skaņas $\bar{a}$ pārveidojumā. Pamatā tiek izmantoti divskaņi *oa, ua, uo*, vāji diftongizēts “ $\bar{o}$ ”, vai garais patskanis $\bar{o}$. Teicēju izrunātajos divskaņos starppakāpes bieži vien ir grūti nošķiramas, uz ko norādījusi arī dialektoloģe Marta Rudzīte (Rudzīte 1993: 236).

Saknes zilbēs vairumam teicēju $\bar{a} > uo$, taču atsevišķi teicēji $\bar{a} > oa//ua$. Visbiežāk tas saklausāms vārdā *māsa* $m[\bar{o}a]sa$, īpaši skaidri to izrunā Ošas labā krasta tiecēji. No šajā krastā dzimušajiem teicējiem neviens vārdā *māsa* neizrunā skaidru *uo*. Savukārt Ošas kreisā krasta teicēji tieši pretēji $\bar{a} > uo$. Var secināt, ka šajā vārdā Ošas labajā krastā raksturīgs $\bar{a} > ua // oa$, savukārt kreisajā krastā – $\bar{a} > uo$.

Pārējos analizētajos vārdos abu krastu teicējiem $\bar{a}$ pamatā tiek pārveidots par *uo*, lai gan labā krasta teicēju runā sporādiski parādās arī *oa*.

Vairākiem Oša labajā krastā dzimušajiem fiksēts arī sporādisks daļēji diftongizēts “ $\bar{o}$ ” lietojums, kas parādās atkarībā no izrunātā vārda. Piemēram, teicēja S. Z.¹⁹⁶³ $\bar{a} > “\bar{o}$ ” vārdos *m[“ $\bar{o}$ ”]ja* ‘māja’, *m[“ $\bar{o}$ ”]sa* ‘māsa’, *d[“ $\bar{o}$ ”]rks* ‘dārgs’, bet $\bar{a} > uo$ *k[“ $\bar{o}$ ”]ja* ‘kāja’, *p[“ $\bar{o}$ ”]rl’ik’t* ‘pārlikt’, *v[“ $\bar{o}$ ”]rna* ‘vārna’ un *d[“ $\bar{o}$ ”]rss* ‘dārzs’. Savukārt luterticīgais teicējs 44¹⁹³², kam vecāki ir ienācēji no Līvānu un Dignājas izloksnes teritorijas, pamatā visos vārdos $\bar{a} > \bar{o}$. Ošas kreisajā krastā dzimušo teicēju runā $\bar{a} > “\bar{o}$ ” vai $\bar{a} > \bar{o}$ lietojums netika fiksēts.

Līdzīgi arī infinitīvu izskaņā –*āt*, lai gan vairums teicēju $\bar{a} > uo$, arī šajā izskaņā Ošas labā krasta teicēju runā sporādiski parādās vāji diftongizēts –*“ $\bar{o}$ ”* variants.

Līdz ar to latviešu literārās valodas patskaņa $\bar{a}$ atbilstmju analīze norāda uz atsevišķām atšķirībām Rudzātu izloksnes Ošas labā krasta un kreisā krasta teicēju runā. Raksturīgi, ka Ošas labā krasta teicēji biežāk izmanto sēliskajām izloksnēm raksturīgo $\bar{a} > oa//ua$. Šī krasta teicēju runā saklausāma arī Līvānu izloksnei raksturīgā “ $\bar{o}$ ” vai $\bar{o}$ skaņa, taču to drīzāk var skaidrot ar teicēju vecāku izcelsmi vai arī neseno Rudzātu pagasta administratīvo piesaisti Līvānu novadam, jo vecākās paaudzes teicēji to nelieto.

Patskaņa ē atbilstes

Rudzīte šķir trīs augšzemnieku izlokšņu grupas pēc tā, kā tiek pārveidots ē: 1) katrs ē > ē sēliskajās izlokšnēs un daļā izlokšņu Latgales dienvidos; 2) katrs ē > ie Vidzemes ziemeļaustrumos un Latgales dienvidrietumos, kā arī Sēlijas Lašos; 3) ē vietā radies vai nu ē vai ie. Kā norāda M. Rudzīte, parasti šajā izlokšņu grupā ē > ie zilbēs, kurām neseko zilbe ar e, ē (Rudzīte 1993: 226).

Pētījuma gaitā izanalizētās ē atbilstes ļauj konstatēt, ka Rudzātu izlokšnē raksturīgs ē pārveidojums par ie vai ē (ja nākamajā zilbē seko e, ē) vai arī ē visos gadījumos tiek pārveidots par ē.

Uzsvērtās zilbēs ē-celmu vārdos, kur nākamajā zilbē seko e, ē, šaurais ē Rudzātu izlokšnes teicēju runā tiek pārveidots par dažāda platuma pakāpes ē, tomēr skaidru ā uzsvērtā zilbē šajos vārdos neviens teicējs nav lietojis (sk. 1. tabulu raksta beigās). Lielākā daļa teicēju ē > ē arī vārdā *ķēve*.

Daudz biežāka un izteiktāka diftongizācija ir saklausāma vārdā *mēness*. Lai gan Ošas labajā krastā dzimušie teicēji konsekventi lieto plato ē- *m[ē]n'ēs's'*, Ošas kreisajā krastā dzimušo teicēju runā jau vērojama diftongizēšana – *m'[iē]n'es's'*. Sīkāk analizējot teicēju izcelsmi, var vērot, ka stabilu diftongu lieto tie Ošas upes kreisā krasta teicēji, kas nav mainījuši dzīvesvietu. Teicēji, kas dzīvo Rudzātu izlokšnes dienviddaļā, vārdā *mēness* jaukti lieto *ie*, ē un pusplato ē. LVDA 20. kartē, kā arī A. Breidaka atlanta 20. kartē šī teritorija atspoguļota kā ē > ē areāls (LVDA: 210; Breidaks 1996: 28), taču analīze liecina, ka Ošas kreisā krasta teicēju runā var vērot diftongizācijas tendences arī vārdos, kur nākamajā zilbē seko e. Zīmīgi, ka ē > ie vārdā *mēness* arī vecākās paaudzes teicēji, tostarp tādi, kam abi vecāki ir dzimuši šajā teritorijā.

Uzsvērtās zilbēs ijo- un i-celmu vārdos *vēzis*, *dēlis*, *klēts* Ošas labajā krastā dzimušie teicēji ē > ē. Neviendabīgāka aina paveras Ošas kreisā krasta teicēju ē atbilstmēs. Vairums teicēju ē > ie vārdos *dēlis*, *vēzis* un *klēts*. Teicēji, kas ir pārcēlušies uz Ošas labo krastu – 48¹⁹⁵⁸ un 61¹⁹³², vārdā *vēzis* jaukti pārveido ē par ie// ē. Arī Rudzātu⁴³⁷ D daļas teicēji paralēli lieto ē un ie atbilstes. Teicēja²³⁰₁₉₂₁, kuras māte ir no Stīrnieces izlokšnes teritorijas, visos vārdos lieto tikai ē un diftongs viņas runā nav saklausāms. Detalizētāk teicēju lietotās ē atbilstes dažādos vārdos sk. 2. tabulā raksta beigās.

Līdzīgi arī deminutīvos *bērniņš*, *sētiņa* uzsvērtā zilbē ē atbilstes teicēju runā atšķiras. Teicēji, kas dzimuši Ošas labajā krastā, vārdā *bērniņš* lieto ē. Gandrīz visi Ošas kreisā krasta teicēji (10), kas šo vārdu ierunāja, lietoja skaidru diftongu *ie*. Skaidru ē lietojusi luterticīgā teicēja²²⁸₁₉₂₄, kas līdzīgi ierunājusi arī vārdu *bērziņš* – *b'[ē]rn'in'č*, *b'[ē]rz'in'č*. Šajā gadījumā iezīmējas vēl viena teicējas īpatnība – piedēlis *-iņ-* netiek pārveidots par *-eņ-*. Tas var liecināt, ka abas šīs īpatnības vārdos *bērniņš* un *bērziņš* saglabājušās no teicējas vecvecāku vai vēl tālāku priekšteču laikiem, kas, spriežot pēc teicēju atmiņām, bija ienācēji no Dunavas, kas ietilpst dziļo sēlisko izlokšņu areālā.

Tātad Ošas labā krasta teicēji stabili lieto ē > ē. Savukārt kreisajā krastā dzimušie

teicēji pamatā vārdos, kur nākamajā zilbē neseko *e*, $\bar{e}$ izmanto diftongu *ie*, īpaši skaidri tas saskatāms to teicēju izrunā, kam arī abi vecāki ir no Rudzātu izloknes Ošas kreisā krasta teritorijas, jo viņu runā $\bar{e} > \bar{e}$ vispār netika saklausīts. LVDA 21. kartē Rudzātu⁴³⁷ izloksnē norādīts $\bar{e} > ie // \bar{e}$. Jāatzīmē, ka Rudzātu izlokne atrodas pa vidu starp Preiļu un Vārkavas izloksnēm, kur $\bar{e} > ie // \bar{a}$, un Līvānu, Atašienes un Stirnienes, kur $\bar{e} > \bar{e}$ (LVDA: 211).

Pēc izanalizētā materiāla un tā salīdzināšanas ar teicēju un viņu vecāku izcelsmes vietām, var spriest, ka izoglosa, kas šķir $\bar{e} > ie$ vai $\bar{e}$ vārdos, kur nākamajā zilbē seko *e*, $\bar{e}$ skaņa, un $\bar{e}$ visos gadījumos $> \bar{e}$, Rudzātu izloknes teritorijā iet pa Ošas upi, un Rudzātu izloknes Z un ZR, jeb Krievijas impērijas laika Rēzeknes apriņķa teritorija, kas kultūrvēsturiski bijusi saistīta ar Stirnieni un Atašieni, ietilpst izlokšņu grupā, kur katrs $\bar{e} > \bar{e}$, savukārt D un DA – grupā, kur $\bar{e}$ vietā radies vai nu $\bar{e}$ vai *ie*, bet atsevišķu teicēju jaukto lietojumu lielā mērā nosaka sociolingvistiskie faktori. Atšķirības vērojamas arī $\bar{e}$ kvalitātē – tikai Ošas kreisā krasta teicēju runā saklausāma skaņa, kas robežojas ar *ā*. Arī V. Rūķe savā 1939. g. kartē izoglosas, kas šķir $\bar{e} > ie$, $\bar{e}$ un $\bar{e} > \bar{e}$ lietojumu, ir novilkusi pāri Rudzātu pagastam, nošķirot tā DA galu kā $\bar{e} > ie$, $\bar{e}$ lietojuma areālu (Rūķe 1939: 146–147, 1. karte).

Patskaņa *ū* atbilstes

Latviešu literārās valodas patskaņa *ū* atbilstmēs Rudzātu izloksnē vērojama liela dažādība – *ū* var tikt pārveidots par *yu*, *iu*// *eu*// *ou*. Lai gūtu skaidrību par šī patskaņa atbilstmju lietojumu, sīkāk jāizanalizē ne tikai tā lietojums pēc iespējas lielākā vārdu skaitā, bet arī sociolingvistiskā informācija par teicējiem.

Vārdos *ūdēns* un *cūka* teicēji, kas dzimuši Ošas kreisajā krastā, lieto diftongu *eu*. Izņēmums ir teicēja 61¹⁹³², kas jaunībā pārcēlusies uz Ošas labo krastu – viņa dažādos vārdos $\bar{u} > eu // iu$ vai *yu*. Ošas labā krasta teicēji $\bar{u} > iu$, izņēmums ir teicēja S.Z.¹⁹⁶³, kas $\bar{u} > eu$. Iespējams, šīs teicējas gadījumā nozīme ir ne tikai tam, ka viņa dzīvo pašā upes malā blakus bijušā Preiļu pagasta teritorijai, bet arī mātes izcelsmei no Preiļu izloknes, kur LVDA 49. kartē atzīmēts $\bar{u} > eu // yu$ (*iu*) pārveidojums (LVDA: 239).

To, ka $\bar{u} > yu$ un $\bar{u} > eu$ lietojumu Rudzātu izloksnē, iespējams, šķir Ošas upe, apliecina arī citi vārdi, jo $\bar{u} > yu$ vai *iu* lietojums pamatā parādās vienīgi labajā upes krastā dzimušo teicēju runā (gan atbildot uz jautājumiem, gan arī brīvā runā), kā arī sporādiski teicējam 61¹⁹³², kas dzīves laikā ir pārcēlusies no kreisā upes krasta uz labo. Konsekvents $\bar{u} > yu // iu$ pārveidojums Ošas kreisajā krastā raksturīgs vienīgi teicējam 230¹⁹²¹, kuras māte ir no Stirnienes⁴³³, kur līdzīgi kā Rudzātu izloknes Ošas labajam krastam, raksturīgs $\bar{u} > yu$ (LVDA: 239). Arī teicējs 48¹⁹⁵⁸, kas ar šo skaņu ierunājis tikai vienu vārdu, lieto $\bar{u} > yu$, bet jāņem vērā, ka viņš laulību rezultātā ir pārcēlies uz upes labo krastu. Pārējie 10 kreisajā krastā dzimušie teicēji ar nelieliem izņēmumiem lieto *eu* pārveidojumu arī citos vārdos. Sīkāk *ū* atbilstes dažādos vārdos atspoguļotas 3. tabulā raksta beigās.

Analizējot skaņu materiālu, atsevišķu teicēju valodā tika konstatēts arī $\bar{u} > ou$,

kas pēc LVDA 49. kartes no kaimiņizloksnēm ir raksturīgi tikai Līvānu izloksnei (LVDA: 239). Atsevišķi jāpievēršas teicējai 228₁₉₂₄ no Tūmeņiem, kas, gan nosaucot vārdus, gan arī brīvā runā, konsekventi lieto *ou*. Šajā gadījumā var meklēt vairākus skaidrojumus, balsoties sociolingvistiskajā informācijā par teicēju un šīs apdzīvotās vietas vēsturē: 1) teicēja ir Līvānu draudzei piederīga luterāne; 2) teicējas māte ir no Kalupes₄₄₅, kur konstatētas luterāņu *salas* ar raksturīgu *ū > ou* pārveidojumu (Trumpa 2012: 60); 3) 19. gs. beigās Tūmeņos dzīvoja tikai divas luterticīgas ienācēju ģimenes ar tādu pašu uzvārdu kā teicējai (LVVA-84: 346–350), un arī 1940. gadā te dzīvoja ģimenes tikai ar šādu uzvārdu (Būmanis 2003: 173), kas var liecināt, ka šie luterticīgie ienācēji Tūmeņos dzīvoja diezgan noslēgti un, asimilējoties vietējā latgaliskajā vidē, bet saglabājot luterticību un esot piederīgiem Līvānu draudzei, izveidoja jauktu izloksnes variantu. Visi šie apstākļi liedz uzskatīt 228₁₉₂₄ par „fīras” Rudzātu izloksnes runātāju, taču nevar arī ignorēt šo *ū* pārveidojumu par *ou*, jo tas sporādiski sastopams arī citu teicēju runā, kam viens vai abi vecāki ir no sēliskajām izloksnēm – 44₁₉₃₂ un 52₁₉₂₉.

Tādējādi var pieļaut, ka robeža starp *ū > eu* un *ū > yu* vai *iu* lietojumu novelkama aptuveni pa Ošas upi. LVDA 49. kartē Rudzātu izloksnē atzīmēts abējāds lietojums, neiezīmējot robežu starp variantiem (LVDA: 239), savukārt A. Breidaka 16. kartē Rudzātu izloksnē *ū > eu* (Breidaks 1996: 24). V. Rūķes 1939. gadā izoglosu kartē viss Rudzātu pagasts ir atstāts *ū > eu* pārveidojuma areālā un robeža Z iet starp Atašienes un Rudzātu pagastiem (Rūķe 1939: 144–146, 1. karte). Arī M. Rudzītes 14. kartē Rudzātu izloksnē *ū > eu*, savukārt Stirnienes₄₃₃ un Atašienes₄₃₂ – *ū > yu* (Rudzīte 2005: 126–127).

Divskaņa *ei* atbilstes

Saknes zilbēs vārdos *meita*, *beigt* Rudzātu izloksnē divskanis pamatā tiek pārveidots par *ēi*, *ēi* vai saglabājas *ei*. Vārdā *meita* Ošas labajā krastā dzimušās teicējas S.Z.₁₉₆₃ un 45₁₉₄₂ *ei > ēi*, taču vairums labajā krastā dzimušo teicēju lieto pusplato vai šauro *e – m'[ei]ta // m'[ēi]ta*. Ošas kreisajā krastā dzimušie teicēji vairums izmanto *ēi*.

Skaidru robežu starp *ei > ēi* un *ei > eil/ ēi* noteikt nevar, lai gan iezīmējas tendence, līdzīgi kā gadījumos ar šaurā *e* pārveidojumiem, piem., vārdos *es*, *der*, *dreb* u.c., Ošas labajā krastā dzimušajiem teicējiem lietot šaurāku *e* nekā Ošas kreisajā krastā dzimušajiem.

Secinājumi

Vēstures avoti liecina, ka izloksnes teritorijā līdz vienota pagasta izveidei 1925. gadā nepastāvēja centrs, ap kuru būtu varējusi formēties šīs teritorijas iedzīvotājus vienojoša izloksne. Arī migrācija 19. gs. beigās izloksnes robežās bija maz izteikta, vienlaikus teritorijā ieplūda liels skaits ienācēju no citiem pagastiem un guberņām. Tādējādi netika konstatēts neviens kultūrvēsturisks apstāklis, kas varētu būt veicinājis viendabīgas izloksnes izveidi. Vienīgā teritorija, kurā var runāt

par kādu tikai tās iedzīvotājus apvienojošu faktoru, ir Z un ZR daļa jeb Ošas labais krasts, kur zemnieki bija pakļauti sākotnēji Rudzātu muižai, vēlāk – Rudzātu lauku sabiedrībai, līdz ar to varēja nostiprināt sev raksturīgas, stabilas izloksnes īpatnības, taču arī šī teritorija bija saistīta ar pagasta centru Stirnienē.

Apkopojot vokālisma atbildsmes Rudzātu izloksnes runātāju valodā, jāsecina, ka, lai gan vairums patskaņu un divskaņu atbilsmju teicēju runā sakrīt, dažām parādībām nosacīta robeža novelkama aptuveni gar Ošas upi.

Tātad Rudzātu izloksnes kultūrvēsture – apdzīvoto vietu dažādā administratīvā un draudžu piederība, kā arī iedzīvotāju migrācija – noteica to, ka arī mūsdienās nevar runāt par viendabīgu izloksni, jo izanalizētais un apkopotais fonētiskais materiāls apliecina, ka vairākas izoglosas sakrīt ar bijušo Daugavpils un Rēzeknes apriņķu robežu. Tas nozīmē, ka šīs teritorijas atrašanās vienā administratīvā vienībā (Rudzātu pagastā) no 1925. līdz 1949. gadam nav bijusi pietiekami ilga, lai izlīdzinātos līdz tam abos Ošas krastos pastāvējušās lingvistiskās atšķirības. Tāpēc var teikt, ka šajā teritorijā gadu simtiem ilguši kultūrvēsturiskie procesi veicinājuši to, ka joprojām nav izveidojusies vienota Rudzātu izloksne.

Tāpat var atzīmēt, ka Ošas labā krasta 1924. gadā dzimušās teicējas 228₁₉₂₄ runā saklausāmās sēliskajām izloksnēm raksturīgās īpatnības apstiprina, ka Rudzātu₄₃₇ teritorijā ir pastāvējušas luterticīgo ienācēju salas, kurās vēl līdz mūsdienām ir saglabājušās šo ienācēju senās izloksnes pazīmes. Tomēr tas nav uz ilgu laiku, jo viņas meitas 229₁₉₅₃ runā vairums šo īpatnību vairs nav saklausāms.

AVOTI UN LITERATŪRA

Breidaks, Antons (1996). *Augšzemnieku dialekta latgalisko izlokšņu fonētikas atlants*.

Daugavpils: DPU izdevniecība „Saule”.

Brežgo, Boļeslavs (1943). *Latgolas inventari un generalmēreišonas zem' u aproksti 1695–1784*. Daugavpils: VI.Lōča izdevnīceiba.

Būmanis, Jānis (2003). *Mazā Zemgale laikmetu griežos*. Rīga.

Cakuls, Jānis (1997). *Latvijas Romas katoļu draudzes. Kūrījas arhīva materiālu apkopojums*. Rīga: Rīgas Metropolijas kūrīja.

ESF (2010–2012) – ESF projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes – Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” materiāli: teicēju 43₁₉₃₃, 45₁₉₄₂, 49₁₉₆₂, 44₁₉₃₂, 50₁₉₃₃, 52₁₉₂₉, 266₁₉₃₉, 57₁₉₄₁, 59₁₉₃₆, 64₁₉₃₀, 11₁₉₆₁, 48₁₉₅₈, 58₁₉₇₀, 60₁₉₃₈, 61₁₉₃₂, 63₁₉₇₁, 66₁₉₉₃, 228₁₉₂₄, 229₁₉₅₃, 230₁₉₂₁, atbildes uz „Latviešu valodas dialektoloģijas atlanta materiālu vākšanas programmas” fonētikas aptaujas anketas jautājumiem un brīvā runa. 2010.–2012. g. ieraksti.

Hołowinski, Ignacy (1850). *Mogiļovas arhidiecēzes draudžu un tajās ietilpstošo apdzīvoto vietu saraksti*. Aglonas bazilikas arhīva materiāli. http://home.lu.lv/~etrumpa/Dialekti/DATUBAZE/A_SARAKSTI_DRAUDZU_1.html, sk. 10.12.2015.

LC – Strautniecē, Vita (galv. red., 2007). *Latvijas ciemi. Nosaukumi, ģeogrāfiskais ievietojums*. Rīga: Latvijas Ģeotelpiskās informācijas aģentūra.

LVDA – Sarkanis, Alberts (sag., 2013). *Latviešu valodas dialektu atlants: fonētika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.

LVVA-107 – *Latvijas Valsts vēstures arhīvs*, 2706. f., 1. apr., 107. l. Krievijas 1895. gada tautas skaitīšanas Kurzemes, Vitebskas un Vidzemes gubernā materiāli 1897. g. <http://www>.

lvva-raduraksti.lv/, sk. 10.10.2015.

LVVA-180 – *Latvijas Valsts vēstures arhīvs*, 2706. f., 1. apr., 180. l. Krievijas 1895. gada tautas skaitīšanas Kurzemes, Vitebskas un Vidzemes guberņā materiāli 1897. g. <http://www.lvva-raduraksti.lv/> [skatīts 10.10.2015.]

LVVA-89 – *Latvijas Valsts vēstures arhīvs*, 2706. f., 1. apr., 89. l. Krievijas 1895. gada tautas skaitīšanas Kurzemes, Vitebskas un Vidzemes guberņā materiāli 1897. g. <http://www.lvva-raduraksti.lv/>, sk. 10.10.2015.

LVVA-96 – *Latvijas Valsts vēstures arhīvs*, 2706. f., 1. apr., 96. l. Krievijas 1895. gada tautas skaitīšanas Kurzemes, Vitebskas un Vidzemes guberņā materiāli 1897. g. <http://www.lvva-raduraksti.lv/>, sk. 10.10.2015.

LVVA-97 – *Latvijas Valsts vēstures arhīvs*, 2706. f., 1. apr., 97. l. Krievijas 1895. gada tautas skaitīšanas Kurzemes, Vitebskas un Vidzemes guberņā materiāli 1897. g. <http://www.lvva-raduraksti.lv/>, sk. 10.10.2015.

LVVA-84 – *Latvijas Valsts vēstures arhīvs*, 2706.f., 1. apr., 84. l. Krievijas 1895. gada tautas skaitīšanas Kurzemes, Vitebskas un Vidzemes guberņā materiāli 1897. g. <http://www.lvva-raduraksti.lv/>, sk. 10.10.2015.

Reķēna, Antoņina (1998). *Kalupes izlokšnes vārdnīca*, 1. Rīga: Latviešu valodas institūts.

Rudzīte, Marta (1993). *Latviešu valodas vēsturiskā fonētika*. Rīga: Zvaigzne.

Rudzīte, Marta (2005). *Darbi latviešu dialektoloģijā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Rūķe, Velta (1939). Latgales izlokšņu grupējums. *Filologu biedrības raksti*, 19. Rīga: Latviešu filologu biedrība. 133–188.

Teicēju ieraksti (2015) – Teicēju S.Z.¹⁹⁶³, P.P.¹⁹⁵⁰, T.R.¹⁹⁴⁷. atbildes uz „Latviešu valodas dialektoloģijas atlanta materiālu vākšanas programmas” fonētikas aptaujas anketas jautājumiem un brīvā runa. Autores personiskais arhīvs.

Trumpa, Edmunds (2012). *Latviešu ģeolingvistikas etīdes*. Rīga: Zinātne.

Turlajs, Jānis, Milliņš, Gints (1998). *Latvijas apdzīvotās vietas. Klasifikācija, vērtēšanas kritēriji, ciemu saraksts, kartes*. Rīga: Jāņa Sēta.

Планы (1784–1785)– *Планы генерального межевания*. Масштаб 1:84000.

Списокъ (1906) – Сапуновъ, А. (ред., 1906) *Списокъ населенныхъ мѣстъ Витебской губернии*. Витебскъ: изд. Витебскаго губернскаго статист. комитета и губернской типо-литографіи.

Карта (1846–1863) – *Военно-Топографическая карта Россійской имперіи*. Масштаб: 3 версты в одном дюйме. <http://www.etomesto.ru/shubert/>, sk. 10.10.2015.

1. tabula. *Patskaņa e atbilstmes vārdos, kur nākamajā zilbē e, ē*
 Table 1: *References of the vowel e in the words with e, ē in the following syllable*

	teic. kods	<i>m[ē]le</i>	<i>dz[ē]rve</i>	<i>dz[ē]rvenes</i>	<i>ķ[ē]ve</i>	<i>m[ē]ness</i>
Ošas labajā kraštā dzimušie teicēji	43 ₁₉₃₃	è	è			è
	45 ₁₉₄₂	è	è		è	è
	49 ₁₉₆₂	è	è	è	è	è
	50 ₁₉₃₃				è	
	52 ₁₉₂₉			è		è
	266 ₁₉₃₉	è				
	S.Z. ₁₉₆₃	è	è		è	è
Ošas kreisajā kraštā dzimušie teicēji	57 ₁₉₄₁	è	è			<i>ie</i>
	59 ₁₉₃₆	è	è		è	<i>ie</i>
	64 ₁₉₃₀	è	è		è	<i>ie</i>
	11 ₁₉₆₁			è		<i>è</i>
	48 ₁₉₅₈	è	è	è		<i>ie</i>
	58 ₁₉₇₀	è	è		è	<i>ie</i>
	60 ₁₉₃₈				è	
	61 ₁₉₃₂	è	è		è	<i>ie</i>
	63 ₁₉₇₁					è
	66 ₁₉₉₃	è	è		è	<i>è</i>
	228 ₁₉₂₄		<i>ē</i>	è	<i>ie</i>	è
	229 ₁₉₅₃	è	è	è	<i>ie</i>	è
	230 ₁₉₂₁			è		è
	T.R. ₁₉₄₇	è	è		è	<i>ie</i>
P.P. ₁₉₅₀	è	è		è	è	

2. tabula. *Patskaņa e atbilstmes*
 Table 2: *References of the vowel e*

	teic. kods	kl[ē]ts	d[ē]lis	v[ē]zis	v[ē]ja	v[ē]jš	kr[ē]jums	kl[ē]pis	r[ē] ķināt
Ošas upes labajā krastā dzimušie teicēji	43 ₁₉₃₃		è	ê		iè//ê		è	
	45 ₁₉₄₂		è	ê		è			è
	49 ₁₉₆₂	è	è	ê					
	44 ₁₉₃₂	è	è			è			
	52 ₁₉₂₉								
	266 ₁₉₃₉	è						è	
	S.Z. ₁₉₆₃	è	è	ê	è	è	è	è	è
Ošas upes kreisajā krastā dzimušie teicēji	57 ₁₉₄₁		ie	iê	ie	ie			ie
	59 ₁₉₃₆	ie	ie	iê	ie	ie	ie	ie	ie
	64 ₁₉₃₀	ie	ie			ie	ie	ie	
	48 ₁₉₅₈	ie//è		iê//ê					
	58 ₁₉₇₀	ie	ie	iê		ie			ie
	60 ₁₉₃₈								ie
	61 ₁₉₃₂	ie	ie	iê//ê		ie			
	66 ₁₉₉₃	è		iê//ê		ie	è	è	
	228 ₁₉₂₄			ê	è	è	è	iè	
	229 ₁₉₅₃	è		iê//iè//ê	è	ie	è	è	
	230 ₁₉₂₁	è		ê					
	T.R. ₁₉₄₇	ie	ie	iê		ie	ie	ie	ie
	P.P. ₁₉₅₀	è	è	ê	ie	è	è	è	ie

3. tabula. *Patskaņa ū atbilstmes*
 Table 3: *References of the vowel ū*

		<i>c[ū]ka</i>	<i>[ū]dens</i>	<i>p[ū]pols</i>	<i>d[ū]mi</i>	<i>l[ū]pa</i>	<i>b[ū]šu, b[ū]s</i>	<i>l[ū]dzam</i>	<i>l[ū]gt</i>	<i>i[ū]pra</i>	<i>šk[ū]nis</i>	<i>br[ū]klenāji</i>	<i>k[ū]p</i>	<i>sl[ū]ris</i>	<i>m[ū]ris</i>	<i>kr[ū]mi</i>	<i>sal[ū]za</i>	<i>gr[ū]ti</i>
Ošas uabajā krašā dzimušie teicēji	43 ₁₉₃₃	yū					yû						yū					yū
	45 ₁₉₄₂	yū	iû	yû	yû	yû	yû	yū										
	49 ₁₉₆₂										iū				yū		yû	
	44 ₁₉₃₂				yû									yū	yû	òu		
	50 ₁₉₃₃		iû								iū							
	52 ₁₉₂₉		iû				oû		òu	iū							èu	
	266 ₁₉₃₉	yū					yû							yū				yū
	S.Z. ₁₉₆₃	èu	eû	eû	èu	èu	eû	èu	èu	èu	èu	èu	èu					
Ošas kreisajā krašā dzimušie teicēji	57 ₁₉₄₁	èu	eû	eû	èu	èu		èu										
	59 ₁₉₃₆	èu	eû	yû	èu	èu	eû	èu		èu		eû						
	64 ₁₉₃₀	èu	eû	eû	èu	èu	eû	èu										
	48 ₁₉₅₈																	yū
	58 ₁₉₇₀	èu	eû	eû	èu	èu		èu					eû					
	60 ₁₉₃₈	èu	eû			èu												
	61 ₁₉₃₂	èu// yû	iû		èu// yû	èu// yû	yû	èu		iū			eû					
	63 ₁₉₇₁		eû				eû											
	66 ₁₉₉₃	èu	eû	eû	èu	èu	eû	èu					eû					
	228 ₁₉₂₄		oû		èu// òu		oû	òu	òu			òu	oû					
	229 ₁₉₅₃		eû		èu// yû	èu	eû	èu	èu	èu	èu	èu	iû// eû					
	230 ₁₉₂₁	yū			yû		yû				iū						yū	
	T.R. ₁₉₄₇	èu	eû	eû	èu	èu	eû	èu	èu	èu	èu	èu						
P.P. ₁₉₅₀	èu	eû	eû	èu	èu	eû	èu	èu	èu	èu	èu							